

УДК 373.2.015.31:33

С.А. ІВАНЧУК,
*аспірант кафедри педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ)*

СУЧАСНИЙ СТАН РОБОТИ З ВИХОВАННЯ ОСНОВ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ДНЗ (НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІЗУ ПЛАНІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ)

У статті наведено аналіз сучасного стану роботи з виховання основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку у практиці роботи ДНЗ. Подані матеріали аналізу річних планів роботи ДНЗ та календарних планів навчально-виховної роботи вихователів із дітьми старшого дошкільного віку. Виявлені особливості планування завдань, методи та прийоми, форми роботи з економічного виховання дітей старшого дошкільного віку взагалі та основ культури споживання зокрема.

Ключові слова: основи культури споживання, економічне виховання, діти старшого дошкільного віку, форми, методи та прийоми.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Головним фактором становлення культури споживання особистості є соціальна група, в якій вона виховується, та соціально-економічні цінності, які в ній панують. Споживча поведінка інших учасників цієї групи стає зразком для наслідування, може мати стимулювальний характер як у позитивному (наприклад, прагнення до раціонального споживання разом із іншим), так і у негативному розумінні (наприклад, бажання перевершити рівень споживання іншого). Тому своєчасна увага і позитивний приклад оточуючих дорослих сприяють вихованню у дітей ціннісного ставлення до предметів споживання, прищепленню їм навичок грамотної споживчої поведінки.

Аналіз основних досліджень і публікацій виявив, що питання культури споживання особистості вивчалось у зв'язку з дослідженням проблем економічної компетентності суспільства. Питання формування споживчих знань у дітей дошкільного віку були висвітлені в дослідженнях, присвячених економічному вихованню дошкільників (О. Галахова, Т. Галговська, В. Гербова, Н. Грама, Г. Григоренко [1], Р. Жадан, Н. Кривошея [3], Ю. Лелюк, Л. Лохвицька, Н. Побірченко, А. Сазонова, І. Сасова, Г. Шатова та ін.), вихованню основ культури споживання (Н. Вовк [2], А. Крулехт [4] та ін.).

Формування цілей статті (постановка завдання). Визначити обізнаність педагогів у вихованні основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку, оцінити власні вміння щодо використання методів, прийомів, форм роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нашим пошуковим завданням було відслідкування тенденцій врахування змісту виховання основ культури споживання. Аналізу підлягали річні плани навчально-виховної роботи дошкільних навчальних закладів та календарні плани вихователів. Загалом було проаналізовано 10 річних планів дошкільних навчальних закладів та 30 календарних планів вихователів, що працюють у старших групах дошкільних закладах Донецької обл.

У річних планах дошкільних навчальних закладів нас цікавили розділи, що надають аналітичні дані щодо виконання річних завдань, а саме: «Підвищення рівня фахової май-

стерності працівників», «Методична робота», «Вивчення стану освітньо-виховного процесу», «Робота методичного кабінету», а також додатки до річних планів. У результаті опрацювання вказаних матеріалів було зроблено висновок, що більшість змістових напрямів річних планів містять: патріотичне, екологічне виховання, формування основ здорового способу життя, комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників та ін. У річних планах спроектована діяльність з опорою саме на запропоновані вище орієнтири. Разом із тим відзначено, що зміст вказаних напрямів доповнено завданнями з економічного виховання. Аналітичні довідки у річних планах містять мінімальну інформацію про цілеспрямоване виховання основ культури споживання. Частково вказано на розробку та впровадження авторських програм щодо роботи з дітьми старшого дошкільного віку з формування початкових економічних понять «Школа економіки для малят».

Розділи організаційно-педагогічної роботи з дітьми представлені формами роботи, а не змістовними завданнями. За назвою заходів можна відслідкувати їх спрямованість на економічне виховання. Так, у річних планах було наведено такі форми роботи, як-от: виставки на економічну тематику, практичні заняття з ознайомлення з базовими економічними поняттями, тренінги з економічного виховання дітей, тематичний день («День бережливості»), спільний з батьками проект «Дошкільник у світі економіки», але можна стверджувати, що вказані заходи мають ситуативний характер.

Разом з тим у 4 дошкільних закладах були виявлені річні завдання педагогічної роботи, що відображають різні інтерпретації окремих складових економічного виховання («Формування бережливого ставлення до природних ресурсів засобами економічного виховання дошкільників», «Формування свідомого ставлення дітей дошкільного віку до економії та бережливості», «Формування активної позиції дошкільника щодо економічного використання ресурсів», «Створення умов для набуття дитиною первинного економічного досвіду»). Ці завдання наведено не у контексті п'ятирічної реалізації завдань (ознайомлення, створення умов, впровадження у практику, збагачення та удосконалення, узагальнення, розповсюдження), а лише на один рік. Тому можна сказати, що вони сформульовані фрагментарно.

У розділі «Методична робота з вихователями» у річному плані дошкільного закладу №31 м. Костянтинівка запланований семінар та опис завдань до нього: «Підвищення професійної майстерності педагогічних працівників із технології навчання дітей дошкільного віку, що відповідає потребам сталого розвитку суспільства».

Аналіз розділів «Вивчення стану освітнього-виховного процесу» показав, що працюючи протягом навчального року над завданнями, визначеними у річному плані, адміністрація ДНЗ не ставила за мету тематичне або комплексне ознайомлення з вирішенням проблеми виховання основ культури споживання дітей старшого дошкільного віку. Аналіз організаційно-педагогічної роботи довів, що педагоги не ставили подібні завдання в організації роботи з батьками вихованців. Про це свідчить досліджувана нами тематика батьківських зборів, аналіз наочного матеріалу у батьківських куточках.

Важливо зауважити, що аналіз додатків, долучених до річних планів дошкільних навчальних закладів, констатує наявність таких форм роботи, які сприяють, на наш погляд, вихованню основ культури споживання. А саме: у плані проведення свят та розваг музично-естетичного циклу є «Свято бережливості», наявні плани роботи гуртків «Маленькі економисти», «Економічне виховання малят», «Розумна економіка»; план роботи діючого клубу «Школа бережливості», довгостроковий проект для дітей та батьків «Школа заощадливості».

Переважно серед завдань, які були виявлені у річних планах дошкільних закладів, можна виділити окремі аспекти основ культури споживання, як-от: ознайомлення з професійною діяльністю дорослих, виховання бережливого ставлення до суспільної власності, навчання догляду за власними речами, виховання небайдужого ставлення до зламаних та пошкоджених речей, навчання вміння своєчасно надавати лад речам.

Цей висновок підтверджує аналітична робота з календарними планами вихователів. Аналіз календарних планів показав, що моделі планування освітньої роботи є різними і створюються за режимними моментами, за видами діяльності, за сферами життєдіяльності, за інтегрованими блоками, за лініями розвитку залежно від форми, затвердженої у тому чи тому навчальному закладі. Треба зауважити, що в дошкільних закладах із блочно-тематичною формою планування, у яких переважає інтегрований підхід до організації жит-

тедіяльності дітей, знання надаються комплексно. У них зустрічається більше завдань, наближених до основ культури споживання, ніж в інших. Це пов'язано з вимогами інтегрованого підходу надання знань дітям у якомога більшому колі логічних зв'язків із реальним життям. Разом з тим вихователі, які планують свою роботу за тематично-блоковим принципом, роблять це у контексті комплексних завдань з ознайомлення дітей з природою, довкіллям, виховання культурно-гігієнічних навичок, формування життєвої компетентності. Наприклад, за темою тижня «Меблі» у старшій групі приділено увагу питанню бережливого ставлення до деревини, вказано на заходи, які використовують дорослі для вирішення цієї проблеми, дітям запропоновано взяти участь у зборі макулатури. Ще одним цікавим прикладом комплексної роботи з проблеми виховання основ культури споживання є календарне планування тематичного «Дня планети Земля». В означеному заході вихователями заплановані форми роботи з використанням дослідницької, пошукової та навчальної діяльності щодо усвідомлення дітьми небезпеки зникнення чистої води з планети Земля. В календарних планах, які побудовані класичним способом, зустрічаються завдання з вивчення основ культури споживання у таких темах, як-от: «Знайомтеся, світ навколо», «Сім'я», «Винахідники», «Тиждень книги», «Добре-погано», «Професії», «Корисні речі» тощо.

У планах, побудованих за видами діяльності, питання виховання основ культури споживання зустрічалися у повсякденній побутовій (режимні моменти), у трудовій та образотворчій діяльності.

Цікаво, що у дошкільних закладах № 34 та НВК м. Костянтинівки створені картки аналізу рівнів вихованості дітей за різними аспектами. Картки з аналізу рівнів вихованості основ культури споживання розроблені не були.

Переважно серед завдань, які ставлять педагоги, можна виділити лише виховання таких умінь та навичок культури споживання, як економне споживання та повага до результатів праці інших людей. Проте відсутня комплексна та цілеспрямована робота з формування споживчої грамотності, ознайомлення з правилами споживання у соціумі, виховання споживчої поведінки, якостей, що дозволяють раціонально споживати блага, сприяють розвитку вмінь усвідомлювати та зіставляти власні потреби і бажання з потребами оточуючих, раціонально обирати серед низки бажань, встановлювати позитивні відносини із суб'єктами споживчих відносин, відповідально ставитись до частини власної роботи у колективі.

Аналізуючи форми роботи з дітьми, вказані у календарному плануванні, можна стверджувати, що робота з виховання основ культури споживання в дошкільних закладах здійснюється епізодично у контексті вирішення завдань морального виховання. Так, в окремих дошкільних закладах проводилися бесіди на соціально-моральні теми (бесіда-розповідь про правила економії «Бережи кожен куток у дошкільному закладі: він буде служити не тільки тобі», бесіда «Люби, бережи все живе, бо воно приносить радість і красу людям», бесіда «Чому одяг треба тримати у чистоті?», бесіди про працю дорослих); міні-проект «Як зберегти чистим і красивим подвір'я дошкільного закладу?» тощо.

Слід зазначити, що у поданих до аналізу планах найбільш широко представлена робота з формування споживчих знань та навичок через ознайомлення дітей з різними професіями та працею людей. На нашу думку, це сприяє вихованню морально-ціннісного компонента культури споживання у дошкільників, оскільки виховується повага та бережливе ставлення до результатів праці інших людей. Проте під час зазначеної роботи мало уваги приділяється змістовному аспекту праці як явищу економіки. Вихователі не поглиблюють уявлення дітей про результати праці, які можуть бути у вигляді матеріального продукту чи послуги, не роз'яснюють механізми товарообігу, купування та продажу, появи певного продукту як сумісного результату спільної праці багатьох людей.

Для закріплення результатів бесід вихователі використовують різноманітні ігри, наприклад, сюжетно-рольові ігри «Магазин», «Лікарня», «Бібліотека» та ін.

Завдання з виховання основ культури споживання фрагментарно спостерігаються у різних видах занять: з образотворчої діяльності (вчити економно витратити зображувальні матеріали), з ознайомлення з природою (виховувати бережливе ставлення до об'єктів природи), ознайомлення з довкіллям (закріпити правила поведінки в місцях загального користування).

Висновки. Таким чином, аналіз річних планів навчально-виховної роботи ДНЗ та календарних планів роботи вихователів у групах старшого дошкільного віку показав необхідність поглибленої роботи з означеного напрямку. Питання виховання основ культури спожи-

вання не знаходять відображення в змісті навчально-виховної роботи педагогів, а мають лише епізодичний характер. Окремі аспекти культури споживання розглядаються у контексті економічного, екологічного та морального виховання.

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у створенні експериментальної моделі виховання основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку в умовах взаємодії ДНЗ та сім'ї.

Список використаних джерел

1. Григоренко Г. Щоб навчати, треба знати: методичні рекомендації з формування основ споживчої культури / Г. Григоренко, Р. Жадан // Дошкільне виховання. – 2013. – № 8. – С. 26–30.

2. Вовк Н.В. Підготовка майбутнього вчителя технологій до формування культури споживання в учнів загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Надія Валентинівна Вовк. – Слов'янськ, 2016. – 216 с.

3. Кривошея Н.Б. Ознакомление детей старшего дошкольного возраста с трудом взрослых как средство первоначального экономического воспитания: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – теория и история педагогики / Неля Борисовна Кривошея. – Славянск, 1996. – 216 с.

4. Крулехт А.А. Конструирование из «бросового» материала как средство воспитания основ культуры потребления у мальчиков 5-6 лет: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теория и методика дошкольного образования / Андрей Александрович Крулехт. – Елец, 2009. – 217 с.

References

1. Grigorenko, G. (2013). *Shhob navchati, treba znati: metodichni rekomendacii z formuvannja osnov spozhivchoi kul'turi* [To teach, you need to know: guidelines for laying the foundations of consumer culture]. *Doshkil'ne vihovannja* [Pre-school upbringing]. No8. p. 26-30. (In Ukrainian).

2. Vovk, N.V. (2016). *Pidgotovka majbutn'ogo vchitelja tehnologij do formuvannja kul'turi spozhivannja v uchniv zagal'noosvitn'oi shkoli* [Training future teachers of technology to creating a culture of consumption in secondary school students]. Diss. kand. ped. nauk. Slavjansk, 216 p. (In Ukrainian).

3. Krivosheja, N.B. (1996). *Oznakomlenie detej starshego doshkol'nogo vozrasta s trudom vzroslyh kak sredstvo pervonachal'nogo jekonomicheskogo vospitanija* [Familiarization age children with adult labor as a means of initial economic education]. Diss. kand. ped. nauk. Slavjansk, 216 p. (In Russian).

4. Kruleht, A.A. (2009). *Konstruirovanie iz «brosovogo» materiala kak sredstvo vospitanija osnov kul'tury potreblenija u mal'chikov 5-6 let* [Construction of the "junk" materials as a means of education consumption culture bases in boys 5-6 years]. Diss. kand. ped. nauk. Elets, 217 p. (In Russian).

В статье представлен анализ современного состояния работы по воспитанию основ культуры потребления у детей старшего дошкольного возраста в практике работы ДОУ. Представлены материалы анализа годовых планов работы ДОУ и календарных планов учебно-воспитательной работы воспитателей с детьми старшего дошкольного возраста. Выявлены особенности планирования задач, методы и приемы, формы работы по экономическому воспитанию детей старшего дошкольного возраста вообще и основ культуры потребления в частности.

Ключевые слова: основы культуры потребления, экономическое воспитание, дети старшего дошкольного возраста, формы, методы и приемы.

The paper presents an analysis of the current state of educating the foundations of consumption culture in preschool children in the practice of kindergartens. Material analysis of annual work plans and timetables for preschool educational work of caregivers with children under school age is given. The features of scheduling methods and techniques, forms of economic education of preschool children in general and foundations of consumption culture in particular are discussed.

Key words: basics of consumer culture, economic education, children under school age, forms, methods, and techniques.

Одержано 5.02.2016.